

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΗ υπ' αριθ. 447/2007

ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
ΣΕ ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ

Συνεδρίαση της 23^{ης} Νοεμβρίου 2007

Σύνθεση:

Προεδρεύων:

Χρήστος Τσεκούρας, Αντιπρόεδρος.

Αντιπρόεδροι :

Γ. Πουλάκος, Γρ. Κρόμπας, Ιωάν. Πράσινος,
Θεόδ. Ρεντζεπέρης και Θεόδωρος Θεοφανόπουλος.

Μέλη:

Πασχ. Κισσούδης, Ν. Κατσίμπας, Ν. Μαυρίκας,
Χρ. Θωμόπουλος, Φ. Γεωργακόπουλος, Σπ. Δελλαπόρτας,
Δημ. Αναστασόπουλος, Βλ. Βούκαλης, Νικηφ. Κανιούρας,
Βασ. Σουλιώτης, Ιωαν. Σακελλαρίου, Χρ. Παπαδόπουλος,
Ιωαν. Τριάντος, Μιχ. Απέσσος, Πέτρος Τριανταφυλλίδης,
Γ. Λάζος, Ηλ. Ψώνης, Αλεξ. Καραγιάννης,
Ιωαν. Διονυσόπουλος, Αντ. Κλαδιάς, Στ. Δέτσης,
Μεταξία Ανδροβιτσανέα, Ν. Μουδάτσος,
Ασημίνα Ροδοκάλη, Βασιλική Δούσκα, Φ. Ιατρέλλης,
Θ. Ψυχογιός, Σπ. Παπαγιαννόπουλος, Κ. Γεωργάκης και
Π. Παναγιωτουνάκος, Νομικοί Σύμβουλοι.

Εισηγητής:

Νικόλαος Μαυρίκας, Νομικός Σύμβουλος.

Αριθμ. Ερωτήματος:

Υπ' αριθμ. 58876/6-11-2007 έγγραφο του Γενικού
Γραμματέα του Υπουργείου Εσωτερικών, περί
παραπομπής στην Ολομέλεια της υπ' αριθμ.
380/2007 γνωμοδοτήσεως του Γ' Τμήματος, η οποία
εξεδόθη, κατόπιν του υπ' αριθμ. 31204/9-6-2007
ερωτήματος της Δ/σης Οργάνωσης και Λειτουργίας
Ο.Τ.Α. του ανωτέρω Υπουργείου.

Περίληψη ερωτήμ.:

Εάν οι δικηγόροι των Δήμων, με σχέση έμμισθης
εντολής, συνταξιοδοτούνται βάσει των σχετικών διατάξεων
που διέπουν τους υπαλλήλους των Οργανισμών Τοπικής
Αυτοδιοίκησης, από πλευράς συμπληρώσεως του ανωτάτου
ορίου ηλικίας των 65 ετών ή της αντίστοιχης του άρθρου 63^Α
παραγρ. 5 του Κώδικα περί Δικηγόρων.

Επί του πρόσθεν ερωτήματος, η Ολομέλεια, εγνωμοδότησεν, ομοφώνως, ως ακολούθως :

I.αί. Τόσο κατά το άρθρο 245 του προϊσχύσαντος Κώδικα περί καταστάσεως δημοτικών και κοινοτικών υπαλλήλων (ν. 1188/1981, Α-204), όσο και κατά το άρθρο 165 του ισχύοντος (ν. 3584/2007, Α-143) η πρόσληψη των δικηγόρων σε δήμους, προς κάλυψη αντίστοιχων οργανικών θέσεων, γίνεται με σχέση έμμισθης εντολής.

ii. Περαιτέρω, υπό ταυτόσημη πρόβλεψη των προαναφερθεισών διατάξεων νόμων (παράγραφος στ' άρθρου 245 ν. 1188/1981 και παράγραφος 6 άρθρου 165 ν. 3584/2007) ορίζεται ότι :

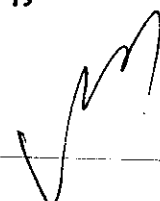
«Οι διατάξεις που διέπουν τους υπαλλήλους με σχέση εργασίας ιδιωτικού " δικαίου αορίστου χρόνου των Ο.Τ.Α. για τη χορήγηση και τη διάρκεια κανονικών και αναρρωτικών αδειών εφαρμόζονται αναλόγως και για τους δικηγόρους».

iii. Στις ίδιες διατάξεις (παράγραφοι ζ' και 7 αντιστοίχως) προβλέπεται, ότι για τη λύση της σχέσης έμμισθης εντολής δικηγόρου απαιτείται αιτιολογημένη απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου.

βι. Υπό την ισχύ της παραγράφου 10 του άρθρου 24 του ν. 1694/1987 (Α, 35) προεβλέπετο, ότι :

«Νομικοί Σύμβουλοι ή δικηγόροι των δήμων, δημοτικών ιδρυμάτων και " δημοτικών νομικών προσώπων που προσφέρουν τις νομικές τους υπηρεσίες " με πάγια περιοδική αμοιβή, θεωρουμένης της υπηρεσίας τους αυτής ως " τακτικής δημοτικής υπηρεσίας, η οποία προσφέρθηκε στο ίδιον ή σε διάφορα " όπως παραπάνω δημοτικά πρόσωπα, θεωρούνται, μετά από αίτησή τους, που " υποβάλλεται στον οικείο οργανισμό, ότι είναι, από της πρόσληψής τους, " ασφαλισμένοι στους οποιασδήποτε μορφής κύριας και επικουρικής ασφάλισης " οργανισμούς των δημοτικών υπαλλήλων, εφαρμοζομένων και σ' αυτούς των σχετικών με τη σύνταξη και ασφάλιση διατάξεων».

ii. Επακολούθησε η διάταξη της παραγράφου 2 του άρθρου 83 του π.δ/τος 410/1988 (Α, 191) σύμφωνα με την οποία «Τα σχετικά με τους νομικούς " συνεργάτες ή νομικούς συμβούλους ή δικηγόρους, που προσλαμβάνονται με " σύμβαση στο Δημόσιο, ν.π.δ.δ. και Ο.Τ.Α., διέπονται από τις κείμενες γι' αυτούς διατάξεις». Η προειρημένη ρύθμιση εξακολουθεί ισχύουσα, εφόσον, δεν καταργήθηκε, ρητώς ή σιωπηρώς, από τον ισχύοντα νέο Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων (ν. 3584/2007 Α-143).

γί. Από τη διάταξη του άρθρου 8 του ν. 1902/1990 (Α, 138), η οποία κατελάμβανε και τους μονίμους υπαλλήλους των Ο.Τ.Α., προβλέπετο απόλυση τούτων μετά τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους ή του 67^{ου} έτους, εφόσον δεν είχε συμπληρωθεί 35ετής πραγματική υπηρεσία.

Ακόμη, προεβλέπετο η αυτοδικαία απόλυση μετά τη συμπλήρωση τριακονταπενταετούς πραγματικής και συντάξιμης υπηρεσίας και πάντως όχι πριν από τη συμπλήρωση του 60^{ου} έτους της ηλικίας τους.

ii. Ταυτοσήμου περιεχομένου ρύθμιση εμπεριέχεται στο άρθρο 159 του ισχύοντος νέου Κώδικα Κατάστασης Δημοτικών και Κοινοτικών Υπαλλήλων (ν. 3584/2007, Α-143).

iii. Εξάλλου, κατά το άρθρο 197 του ανωτέρω Κώδικα, που περιλαμβάνεται στο σχετικό κεφάλαιο για το προσωπικό με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, προβλέπεται, ότι το προειρημένο προσωπικό απολύεται, αυτοδικαίως, από την υπηρεσία μόλις συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας του, εκτός, εάν δεν έχει θεμελιώσει συνταξιοδοτικό δικαίωμα, οπότε η αποχώρηση δεν μπορεί να συντελεσθεί πέραν του 70^{ου} έτους της ηλικίας του.

δι. Περαιτέρω, από τις παραγράφους 1, 4 και 5 του άρθρου 63^Α του Κώδικα Περί Δικηγόρων (ν.δ. 3026/1954, Α-235), όπως προστέθηκε με το άρθρο 1 του ν. 1093/1980 (Α, 270) και αντικαταστάθηκε με το άρθρο 16 του ν. 1366/1983 (Α, 81), ορίζονται τα ακόλουθα :

«1. Απαγορεύεται στο δικηγόρο να παρέχει νομικές ή δικηγορικές
 " υπηρεσίες με πάγια περιοδική αμοιβή σε περισσότερους από έναν εντολείς,
 " είτε αυτοί ανήκουν στο δημόσιο τομέα, όπως καθορίζεται στο άρθρο 1 παρ. 6
 " του Ν. 1256/1982 (Φ.Ε.Κ. 65/Α), είτε ανήκουν στον ιδιωτικό τομέα. Επίσης
 " απαγορεύεται στο δικηγόρο στον οποίο ανατίθενται αποκλειστικά ή
 " συστηματικά υποθέσεις από εντολέα του δημοσίου τομέα ή που λαμβάνει
 " πάγια περιοδική αμοιβή απ' αυτόν να αναλαμβάνει υποθέσεις και από άλλο
 " εντολέα του τομέα αυτού.

.....
 " 4. Δικηγόρος που έχει συμπληρώσει : α) το 65^ο έτος της ηλικίας του, β)
 " τις προϋποθέσεις για να λάβει πλήρη σύνταξη από το Ταμείο Νομικών, δεν
 " επιτρέπεται εφεξής να προσληφθεί για να παρέχει τις νομικές ή δικηγορικές
 " υπηρεσίες του με πάγια περιοδική αμοιβή σε οποιοδήποτε εντολέα. Το 65^ο
 " έτος θεωρείται ότι έχει συμπληρωθεί την 31^η Δεκεμβρίου του αντίστοιχου έτους.

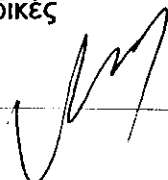
" 5. Δικηγόροι που προσφέρουν τις νομικές ή δικηγορικές υπηρεσίες τους
" με πάγια περιοδική αμοιβή σε υπηρεσίες, οργανισμούς, επιχειρήσεις και κάθε
" είδους νομικά πρόσωπα της παραγράφου 1 και υπάγονται ή θα υπαχθούν για
" τις υπηρεσίες τους αυτές, κατά τις κείμενες διατάξεις, στην ασφάλιση του
" ασφαλιστικού οργανισμού που καλύπτει το προσωπικό του εντολέα τους, εκτός
" από εκείνους που έχουν υπαχθεί στην ασφάλιση αυτή με το άρθρο 12 του Ν.
" 1090/1980 αποχωρούν υποχρεωτικά και η σύμβασή τους λύνεται αυτοδικαίως
" αφότου θεμελιώσουν από τις παραπάνω υπηρεσίες δικαίωμα για πλήρη
" σύνταξη κατά τη νομοθεσία που διέπει τον Οργανισμό αυτόν, εκτός εάν
" προϋπόθεση για τη συνταξιοδότησή τους είναι να παύσουν να ασκούν το
" λειτούργημα του δικηγόρου. Στις περιπτώσεις αυτές οι αποχωρούντες
" δικαιούνται να λάβουν κατά την επιλογή τους είτε την προβλεπόμενη κατά την
" αποχώρησή τους εφάπαξ παροχή πλήρη από τον ασφαλιστικό οργανισμό, είτε
" την προβλεπόμενη από την παράγραφο 1 του άρθρου 94 αυτού του κώδικα
" οριζόμενη αποζημίωση».

ii. Επισημαίνεται, ότι με το άρθρο 12 του ν. 1090/1980 παρασχέθηκε η δυνατότητα στους δικηγόρους που παρέχουν τις νομικές υπηρεσίες τους σε νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, με περιοδική μηνιαία αμοιβή, εφόσον δεν έχουν ασφαλισθεί σε άλλο Ταμείο κύριας ασφάλισης, πλην του Ταμείου Νομικών, να μπορούν να υπαχθούν, παραλλήλως, στην ασφάλιση του κλάδου Συντάξεων του Ι.Κ.Α.

ii. Εξάλλου, οι δήμοι ενετάγησαν στο δημόσιο τομέα του άρθρου 1 παρ. 6 του ν. 1256/1982 (Α, 65), με τη γνησίως ερμηνευτική διάταξη του άρθρου 19 παρ. 5 του ν. 1586/1986 (Α, 37).

II.αι. Η προεκτεθείσα διάταξη του άρθρου 63^A του Κώδικα περί Δικηγόρων, η οποία ρυθμίζει κατά τρόπο εξαντλητικό τα θέματα παροχής των νομικών ή δικηγορικών υπηρεσιών, με πάγια περιοδική αμοιβή σε υπηρεσίες, οργανισμούς ή επιχειρήσεις και κάθε είδους νομικά πρόσωπα, περιλαμβανομένου και εκείνου της υποχρεωτικής αποχώρησης των δικηγόρων, έχει ειδικό χαρακτήρα, κατισχύουσα οιασδήποτε άλλης γενικής σχετικής διάταξης.

ii. Επισημαίνεται, ότι η προμνημονευθείσα ρύθμιση της παραγράφου 2 του άρθρου 83 του π.δ/τος 410/1988 για τα υπηρεσιακά, εν γένει θέματα των δικηγόρων του Δημοσίου, ν.π.δ.δ. και των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης στερείται αυτοτέλειας, εφόσον παραπέμπει στις κείμενες, γι' αυτούς, ειδικές διατάξεις.

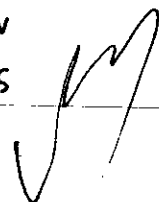
Ακόμη, οι διατάξεις των άρθρων 245 του ν. 1188/1981 και 165 παρ. 6 του ν. 3584/2007, που συμπλέκονται με τους υπαλλήλους Ο.Τ.Α. με σχέση εργασίας ιδιωτικού δικαίου, ρυθμίζουν, αποκλειστικώς, θέματα χορήγησης κανονικών και αναρρωτικών αδειών.

Επίσης, η προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 8 του ν. 1902/1990 αφορά τους μονίμους υπαλλήλους των Ο.Τ.Α. (βλ. και 486/2003 γνωμοδότηση του Γ' Τμήματος του Ν.Σ.Κ.) και δεν καταλαμβάνει τους με σχέση έμμισθης εντολής απασχολούμενους σ' αυτούς, όπως οι δικηγόροι.

iii. Εξάλλου, η διαληφθείσα, ήδη, παράγραφος 4 του άρθρου 63^A του Δικηγορικού Κώδικα συνάπτεται, αποκλειστικώς, με την αδυναμία του δικηγόρου, που έχει υπερβεί το εξηκοστό πέμπτο έτος της ηλικίας του να προσληφθεί για να παρέχει τις νομικές ή δικηγορικές υπηρεσίες του με πάγια περιοδική αμοιβή σε οποιοδήποτε εντολέα και, ως εκ τούτου, δεν σχετίζεται με το όριο ηλικίας προς συνταξιοδότηση.

β. Περαιτέρω, κατά την προμνημονευθείσα διάταξη του άρθρου 63^A παρ. 5 του Κώδικα Δικηγόρων, δικηγόροι που προσφέρουν τις νομικές ή δικηγορικές υπηρεσίες τους με πάγια περιοδική αμοιβή σε υπηρεσίες, οργανισμούς, επιχειρήσεις και κάθε είδους νομικά πρόσωπα της παρ. 1 και υπάγονται ή θα υπαχθούν για τις υπηρεσίες τους αυτές, κατά τις κείμενες διατάξεις, στην ασφάλιση του ασφαλιστικού οργανισμού που καλύπτει το προσωπικό του εντολέα τους, εκτός από εκείνους που έχουν υπαχθεί στην ασφάλιση αυτή με το άρθρο 12 του Ν. 1090/1980, αποχωρούν υποχρεωτικά και η σύμβασή τους λύνεται αυτοδικαίως, αφότου θεμελιώσουν, από τις παραπάνω υπηρεσίες τους, δικαίωμα για πλήρη σύνταξη κατά τη νομοθεσία που διέπει τον Οργανισμό αυτόν, εκτός εάν προϋπόθεση για τη συνταξιοδότησή τους είναι να παύσουν να ασκούν το λειτούργημα του δικηγόρου.

γ. Από την ανωτέρω διάταξη με την οποία, όπως προκύπτει από την εισηγητική έκθεση, επιδιώχθηκε, μεν, δια της υποχρεωτικής αποχώρησης, η επίλυση του θέματος της επαγγελματικής προώθησης νέων, κυρίως, δικηγόρων, στις έμμισθες θέσεις του δημόσιου τομέα, πλήν, όμως, ελήφθη, παραλλήλως, μέριμνα και για την προστασία των αποχωρούντων, σαφώς προκύπτει, ότι αποχωρούν, αυτοδικαίως, της υπηρεσίας οι παρέχοντες τις υπηρεσίες τους δικηγόροι με πάγια περιοδική αμοιβή, μεταξύ άλλων και στα νομικά πρόσωπα του δημόσιου τομέα, εφόσον συνεπλήρωσαν και τις προϋποθέσεις προς λήψη πλήρους σύνταξης από τον οικείο ασφαλιστικό οργανισμό. Αντιθέτως από την προαναφερθείσα διάταξη δεν προεβλέφθη υποχρεωτική αποχώρηση για όσους

δεν συμπλήρωσαν τις άνω προϋποθέσεις και συνεπώς μη δικαιούμενους πλήρους συντάξεως δικηγόρους, οι οποίοι εξακολουθούν να παραμένουν στην υπηρεσία παρά τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους, εκτός εάν από κανονισμούς ή οργανισμούς, που έχουν ισχύ νόμου, προβλέπεται υποχρεωτική αποχώρησή τους με τη συμπλήρωση ορισμένου χρόνου υπηρεσίας ή ορίου ηλικίας (βλ. ΑΔ ΗΟC ΑΠ 207/1984 ΝοΒ : 33 σελ. 260, ως και ΑΠ 19/1999, 1015/2001, καθώς και Σ.τ.Ε. 383/2006, οι οποίες δεν αναφέρονται σε τυχόν εξαιρετική ειδική πρόβλεψη του κανονισμού ή οργανισμού που έχουν ισχύ νόμου, καθώς και 269/1984 και 983/1986 γνωμοδοτήσεις Ν.Υ.Δ.) και υπό την επιφύλαξη που διαλαμβάνεται στην ίδια διάταξη, ότι, δηλαδή, δεν έπαυσαν να ασκούν το λειτούργημα του δικηγόρου, συνεπεία, προφανώς, συνταξιοδοτήσεώς τους από το Ταμείο Νομικών.

III. Κατ' ακολουθίαν, η Ολομέλεια εγνωμοδότησεν, ομοφώνως, ότι η συνταξιοδότηση δικηγόρων των Δήμων, με σχέση έμμισθης εντολής, που υπάγονται και στην ασφάλιση του ασφαλιστικού οργανισμού, που καλύπτει το προσωπικό του εντολέα τους, διέπεται από τις ρυθμίσεις του άρθρου 63^Α παραγρ. 5του Κώδικα περί Δικηγόρων.

Ειδικότερα, δεν προβλέπεται υποχρεωτική αποχώρηση για όσους δεν συμπλήρωσαν τις προϋποθέσεις της ανωτέρω διάταξης και συνεπώς μη δικαιούμενους πλήρους συντάξεως δικηγόρους, οι οποίοι εξακολουθούν να παραμένουν στην υπηρεσία, παρά τη συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας τους, εκτός, εάν από τον Οργανισμό της Νομικής Υπηρεσίας του οικείου Δήμου, προβλέπεται υποχρεωτική αποχώρησή τους με τη συμπλήρωση ορισμένου χρόνου υπηρεσίας ή ορίου ηλικίας και υπό την αυτονόητη προϋπόθεση της μη παύσης άσκησης του λειτουργήματός τους, συνεπεία συνταξιοδοτήσεώς τους από το Ταμείο Νομικών.

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

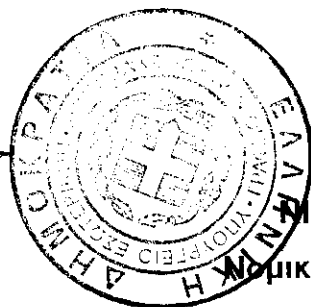
Αθήνα 26.11/2007

Ο Προέδρεύων

ΧΡΗΣΤΟΣ ΤΣΕΚΟΥΡΑΣ

Αντιπρόεδρος

Νομικού Συμβουλίου του Κράτους

Ο Εισηγητής

ΝΙΚΟΛΑΟΣ Θ. ΜΑΥΡΙΚΑΣ

Νομικός Σύμβουλος του Κράτους